

Мұражай қорындағы киімдерге қарап-ақ Ғабеннің өте сәнді киінгенін байқауға болады

1 маусым, 2012 жыл

Қазақ әдебиетінің классигі, Еңбек Ері, академик-жазушы Ғабит Махмұтұлы Мүсіреповтің Алматыдағы 1968-1985 жылдарда тұрған үйінде (қазіргі Қарасай батыр көшесі, 49-үй, 25-пәтер) мұражай ашу ісі 1986-1987 жылдары қолға алынып, 1991 жылдан бастап көп қабатты тұрғын үйдегі мұражай-пәтер Қазақстан Орталық мұражайының бөлімі ретінде халыққа қызмет көрсете бастаған. Мұражайдың алғашқы ұйымдастырушылары қатарында Нәзира Қожахметқызы Дәулетова мен Энгелина Ғабитқызы Мүсіреповалар болды. Ал 1999 жылы Алматыдағы Сәбит Мұқановтың мұражай-үйі мен Ғабит Мүсіреповтің мұражай-үйі әкімшілік басқару жағынан біріктіріліп, мұражай кешені аталды. Бірақ тұрған үйлері сол қалпында екі бөлек тұр.

Ғ.Мүсіреповтің мұражай-үйінде үлкен бір әдеби зал және екі мемориалдық бөлме бар. Сол бөлмелердің бірі – жазушының жұмыс кабинеті, екіншісі – демалатын бөлмесі. Мұндағы экспонаттар – жиһаздар мен мүліктер, кітаптар мен қолжазбалар, сыйлықтар мен әртүрлі құжаттар – барлығы да Ғабеннің қолы тиген, күнделікті өмірде тұтынған, пайдаланған заттары. Бәрі бұрынғы, Ғабен бардағы қалпында.

Бұл үйде Ғабен ұзақ жылдар бойы, өмірінің соңына дейін тұрды. Мұражайда төрт мыңнан астам жәдігер бар. Салыстырмалы түрде қарағанда, Сәбеннің мұражайында сегіз мыңнан астам жәдігер бар. Оның себебі, Ғабен мұрағат сақтау, өзінің жазған-сызғандарын жинап-теруге үнемі көңіл бөліп отырмаған. Ғабеннің шығармаларын қайта бастыру, оның текстологиясын жасау, жылдар бойынша реттеу, өткен ғасырдың 20-жылдарынан бастап газет-журналдарда басылып жатқан мақалаларын жинастыру мәселесінде М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтында қызмет істеген профессор Әбділхамит Нарымбетов көп еңбек сіңірген. Сол кісінің арқасында Ғабеннің әр жылдарда жарық көрген еңбектері сақталып, жиналып қалды.

Ал мұражайдағы әдеби бөлім жазушының өмірбаяндық және шығармашылық жолын қатар қамтиды. Ғабеннің анасы Динаның (1877-1957), ағасы Хамиттің (1896-1970), інілері Баязит (1904-1976) пен Әшімнің (1914-1992), қарындасы Гүлсімнің (1910-1970) фотосуреттері біреуге таныс, біреуге беймәлім. Ғабеннің әкесі Махмұт Кәжімбайұлының (1871-1941) фотосуреті сақталмаған. Ағасы Хамиттың ұлы Екпін Махмұтов ол туралы: «Атам шағын денелі, көп сөйлемейтін, арабша оқыған, Құраннан түсінігі бар, мәсі тігетін, қамшы өретін, аз уақыт ауыл старшині ретінде атқамінер болған кісі еді. Кескін жағынан оған ұқсайтыны – менің әкем, ал Ғабит шешесіне көбірек ұқсайды, әсіресе, ашу қысқанда, бірдеңеге ренжігенде кескіні ақ сұрланып кететін қасиеті», – деп жазады.

Ғабеннің алғашқы туындылары – «Тулаған толқында» мен «Американ бидайығы» – екеуі де 1928 жылы жеке-жеке кітап болып жарық көрген. Экспозициядан орын алған кітаптардың көнерген мұқабаларында уақыт ізі жатыр.

Ғабеннің жазудан қолы қалт еткен кезде айналысатын ермегі (хоббиі) де болған. Ол – таяқ жону. Ғабен өзінің барған жерінде әдемі ағаштың бұтағын көрсе, соны кестіріп алып келіп, одан таяқ жонып, біраз таяқтар жинаған. Солардың бірнешеуі экспозицияда тұр. Кейбірін Жаңажолдағы мұражайға жібердік. Негізі, Ғабен әртүрлі сыйлық заттарды көп жинаған. Оның ішінде оттық, портсигар, автоқалам, қарындаш сияқты заттар да кездеседі. Оларды біраз уақыт қызықтағаннан кейін жақсы көретін інілеріне сыйға таратып жіберіп отырған. Таяқтарын да кей адамдарға сыйлаған. Жұрт көңілін аударатын тағы бір жәдігер – Ғабеннің 70 жылдығына өзінің құрдасы, досы, жазушы Ғабиден Мұстафин сыйлаған орындық-таяқ. Ол таяқтың екі құлақшасы бар, құлақшаларын жазған кезде орындық ретінде отыруға болады. Құлақшаларын біріктіргенде қолға ұстайтын таяқ болады. Таяқтың тағы бір ерекшелігі, онда құрдасының жазған әзіл сөзі де бар.

Онда «Іші кепкен, тоқалы тепкен, жетпістегі сылаң шалға сыйладым. Таяқ – үшінші аяқ. Ғабиден» деп жазылған. Құрдастардың қалжыңы ғой. Музейге келген адамдар таяққа аса үлкен қызығушылықпен қарап, жазуын оқып күлісіп жатады. Әрі мен ондай таяқты басқа жерден көрген емеспін. Мұстафиннің арнайы жасатқаны екен. Мұражайға келген адамдардың көбі Ғабеннің қолжазбаларын сұрайды. Ертеде жазылған шығармаларының қолжазбалары мүлде сақталмаған. Тағы бір ерекшелігі, Ғабен туындыларының барлығын төте жазумен жазған. Соңғы жазған «Жат қолында» деген романының қолжазбасы қолымызда. Ғабеннің жазудан тыс кезде үйірсек болған тағы бір ісі бильярд ойнау болатын. Қазіргі күні, өздеріңізге де белгілі, жыл сайын бильярдтан Ғ.Мүсірепов атындағы республикалық байқау өтіп тұрады. Ғабеннің бильярд ойнаған кезінен қалған бір белгі – кийі (бильярд таяқшасы) мұражайымызда тұр.

Сырт киімдері, костюмдері, жейделері мен галстуктері бар. Бас киімдерінен бастап туфлііне дейін сақталған. Мұражай қорындағы киімдерге қарап-ақ Ғабеннің өте сәнді киінгенін байқауға болады. Тазалыққа жаны құмар болған. Оның бір себебі өзінің талғампаздығы болса, екінші бір себебі, Ғабеннің таза, ұқыпты киініп жүруіне әйелі Хұсни үлкен мән берген. Сәбеңнің бәйбішесі Мәриям апайдың: «Мен өмірімде Хұсни сияқты күйеуінің шалбарын әтірмен үтіктеген адамды көрмедім» дегені бар. Шалбардың қырын шығару үшін көп адам су сеуіп үтіктесе, Хұсни апамыз әтірмен үтіктейді екен.